

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 19 września 2023 r.

Poz. 10381

UCHWAŁA NR XLII/305/23 RADY GMINY TROSZYN

z dnia 25 sierpnia 2023 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 dla Gminy Troszyn”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.) po uzyskaniu opinii Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się *„Gminny Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 dla Gminy Troszyn”*, stanowiący załącznik nr 1 do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Troszyn.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady Gminy Troszyn

Zenon Marek Mierzejewski

GMINA TROSZYN

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI na lata 2023 – 2026 dla Gminy Troszyn

TROSZYN 2023r

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	4
3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROSZYN	14
3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	14
3.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	15
4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY	22
TROSZYN	22
4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie	22
Gminnym	22
4.1.1 Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego	22
4.1.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Troszyn	23
5. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROSZYN	25
5.1. Zarys historii obszaru gminy Troszyn	25
5.2. Krajobraz kulturowy gminy Troszyn	26
5.2.1 Zabytki nieruchome	32
5.2.2 Zabytki ruchome	37
5.2.3 Zabytki archeologiczne	40
5.3 Obiekty będące w gminnej ewidencji zabytków	40
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROSZYN	53
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	54
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	56
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	58
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	59
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	63
BIBLIOGRAFIA:	67

WSTĘP

Program Opieki nad Zabytkami na lata 2023- 2026 został opracowany w celu realizacji zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840), która nakłada obowiązek jego opracowania zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym jak i gminnym.

Program został opracowany zgodnie z wytycznymi instrukcji „Gminny program opieki nad zabytkami - poradnik metodyczny”, przygotowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w Warszawie.

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działania i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.

Niniejszy program jest pierwszym dokumentem tego rodzaju opracowanym dla gminy Troszyn .

Celem opracowania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2023 - 2026” jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez samorząd gminny w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w jego granicach administracyjnych w oparciu o środki prawne i finansowe dostępne dla gminy.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Troszyn ponieważ różnorodność dziedzictwa kulturowego gminy może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno – gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego. Podstawą prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Troszyn na lata 2023- 2026 są przepisy wynikające z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840). Ustawa ta nakłada na samorząd obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 ust. 1 wymienionej ustawy, prezydent, burmistrz lub wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest uchwalany przez Radę Gminy. Po zatwierdzeniu dokument ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa. Z realizacji programu wójt gminy sporządza co 2 lata sprawozdanie, które jest przedstawiane Radzie Gminy.

Program, o którym wyżej mowa ma na celu, w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 2001 r., Nr 28, poz. 319; Dz.U. z 2006 r., Nr 200, poz. 1471; Dz.U. z 2009 r., Nr 114, poz. 946) zawiera deklarację ochrony dziedzictwa narodowego oraz stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego tj:

- **art. 5** Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.
- **art. 6 ust. 1.** Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz **ust. 2.**

udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym,

- **art. 86** Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 840) wraz z aktami wykonawczymi, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Podstawowym aktem wykonawczym do tej ustawy, jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019, poz. 1886).

Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami zasadne jest przywołanie poniższych artykułów tej ustawy:

Art. 3 definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie:

- **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j w.,
- **zabytek ruchomy** - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j w.,
- **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,
- **historyczny zespół budowlany** - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,

- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze,
- **otoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony doprecyzowuje **art. 6, ust. 1** w/w ustawy, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- **zabytki nieruchome** będące, w szczególności:
 - ✓ krajobrazami kulturowymi,
 - ✓ układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - ✓ dziełami architektury i budownictwa,
 - ✓ dziełami budownictwa obronnego,
 - ✓ obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - ✓ cmentarzami,
 - ✓ parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - ✓ miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- **zabytki ruchome** będące, w szczególności:
 - ✓ dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - ✓ kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - ✓ numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - ✓ wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - ✓ materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2019 r. poz. 1479),
 - ✓ instrumentami muzycznymi,
 - ✓ wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - ✓ przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:

- ✓ pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- ✓ cmentarzyskami,
- ✓ kurhanami,
- ✓ reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (**art. 6 ust. 2** w/w ustawy).

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowane są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury (określa to art. 15 ustawy ust. 1, ust. 2) precyzuje on, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz.U. z 2022 r, poz. 503) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 w/w ustawy. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków.
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 ustawy polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 16 ust. 1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Art. 17 ust. 1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej,
- zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych,
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1,
- składowania lub magazynowania odpadów.

2. W razie ograniczenia sposobu korzystania z nieruchomości na skutek ustanowienia zakazów i ograniczeń, o których mowa w ust. 1, stosuje się odpowiednio przepisy art. 131-134 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.

Art.18 ust.1 Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

Art. 19 ust. 1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- parków kulturowych.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- ochronę zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
- ochronę zabytków nieruchomości, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.

3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze

Art. 20. Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

Art. 21. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22 ust. 1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.

7. Ewidencje, o których mowa w ust. 1, 2, 4 i 6, mogą zawierać dane osobowe obejmujące:

- imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku,
- imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną,
- imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 w/w ustawy.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczo-doradczy. Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniodawczy.

2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczy.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami zgodnie z zapisem ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40) należy do zadań własnych gminy.

Art. 7, ust. 1, pkt. 9 cytowanej ustawy określa zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy*”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;

- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- działalności w zakresie telekomunikacji;
- lokalnego transportu zbiorowego;
- ochrony zdrowia;
- pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych;
- wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego;
- edukacji publicznej;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz **ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych;
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej;
- wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- promocji gminy;
- współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie;
- współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

INNE uregulowania prawne dotyczące zabytków:

1. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. (Dz.U. z 2022 r., poz. 503 ze zm.) z aktami wykonawczymi;
2. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2351 ze zm.);

3. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t. j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2556 ze zm.) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;
4. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t. j. Dz.U. z 2022 r., poz. 916 ze zm.), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe - obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;
5. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t. j. Dz.U. z 2023 r., poz. 344);
6. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t. j. Dz.U. z 2023 r., poz. 70);
7. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t. j. Dz.U. z 2020 r., poz. 194 ze zm.);
8. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t. j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1327 ze zm.);
9. Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t. j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1029 ze zm.). Na mocy w/w ustawy ochrona *„obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków ”* otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, **tzw. ustawa krajobrazowa** (t. j. Dz.U. 2022, poz. 916). Nowa ustawa nakłada na władze samorządowe nowe obowiązki, m.in w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego. Na podstawie nowych przepisów samorządy gminne uzyskały kompetencje do wprowadzenia uchwały w sprawie lokalizacji reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń.

Uchwała reklamowa nie jest obowiązkowa - to od gminy zależy, czy ją sporządzi. Ustalenia dotyczące reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń nadal będą wówczas obowiązywać, jeżeli zawierają je uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Regulacje miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w dniu wejścia w życie ustawy i przyjętych na podstawie art. 15 ust. 3 pkt 9 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w brzmieniu dotychczasowym, obowiązują do dnia wejścia w życie uchwały reklamowej.

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROSZYN

3.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85. ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014-2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw.

Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami;
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym;
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach;
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich;
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich;
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego;
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych

(wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami;
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

3.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Program opieki nad zabytkami województwa mazowieckiego na lata 2022-2025

Program opieki nad zabytkami województwa mazowieckiego na lata 2022-2025 został przyjęty uchwałą nr 1721/267/21 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 26 października 2021 r.

Misją uchwalonego programu jest kontynuacja misji z lat 2018- 2021, która brzmi: **„Podnieść skuteczność opieki nad zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim”**.

W wyniku pogłębionej diagnozy sytuacji dziedzictwa kulturowego w województwie mazowieckim oraz ochrony i opieki nad nim, zdefiniowano trzy problemy kluczowe. W odpowiedzi na zdiagnozowane kluczowe problemy wyznaczono trzy OBSZARY STRATEGICZNE (obszary koncentracji działań), w których będą lokowane propozycje rozwiązań tych problemów, a więc - poszczególne cele strategiczne i przedsięwzięcia służące realizacji tych celów.

Kluczowy problem	OBSZAR STRATEGICZNY
Niewystarczająca świadomość wartości dziedzictwa wśród interesariuszy, niewłaściwe postawy interesariuszy wobec dziedzictwa.	Edukacja kształtująca świadomość i postawy
Potrzeba dalszej optymalizacji dostępu do środków finansowych na opiekę nad zabytkami	Optymalizacja systemu dostępu do środków
Potrzeba dalszego doskonalenia narzędzi działania w zakresie opieki nad zabytkami	Wypracowanie skutecznych narzędzi działania

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy

- Cel A. 1. Wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków.

Przedsięwzięcie A. 1.1. Mazowieckie Forum Dziedzictwa (MFD)

Przedsięwzięcie ma na celu stworzenie platformy regularnego doszkalania fachowego gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem a także stałej wymiany doświadczeń osób zajmujących się opieką nad dziedzictwem w administracji gminnej.

Przedsięwzięcie A. 1.2. Dziedzictwo niematerialne — na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego - kontynuacja

Celem programu jest zintensyfikowanie ochrony dziedzictwa niematerialnego województwa.

Przedsięwzięcie A. 1.3. Konkurs „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza ” - kontynuacja

Celem programu jest promocja opieki nad zabytkami, dobrych praktyk konserwatorskich, renowacyjnych i adaptacyjnych wśród właścicieli zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego.

- Cel A.2. Kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem.

Przedsięwzięcie A.2.1. Odkrywamy nasze dziedzictwo" - coroczny konkurs fotograficzny -kontynuacja

Celem przedsięwzięcia jest podtrzymanie zainicjowanego wśród mieszkańców w poprzednim programie 2018-2021 zainteresowania dokumentowaniem fotograficznym istniejących obiektów dziedzictwa, a także gromadzenie dokumentacji wykonanej przez społeczników.

Przedsięwzięcie A.2.2. Tożsamość lokalna - wartość unikalna (kontynuacja w nowej formie) .

Program ma na celu wypełnienie jednego z ważnych deficytów, jakim jest brak dostrzegania i doceniania dziedzictwa lokalnego. Oprócz oczywistego pozytywnego wpływu na stan zabytków przez poszerzenie wiedzy o ich wartości i konieczności ich ochrony, wzmacnianie tożsamości lokalnej ma silny wpływ na powodzenie procesów rewitalizacyjnych, zapobieganie depopulacji i w efekcie przekłada się na potencjał rozwojowy gmin i całego województwa.

Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu do środków

- Cel B. 1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich

Przedsięwzięcie B.1.1. Dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych — kontynuacja

Celem przedsięwzięcia jest wspieranie różnego rodzaju właścicieli obiektów zabytkowych w finansowaniu prac przy zabytkach.

- Cel B.2. Dbłość o zabytki własne województwa

Przedsięwzięcie B.2.1. Finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego — kontynuacja

Celem przedsięwzięcia jest kontynuowanie udoskonalania metody podziału środków pomiędzy różnego rodzaju wnioskodawców z uwzględnieniem priorytetów Samorządu Województwa.

Obszar strategiczny C. Skuteczne narzędzia działania

➤ Cel C1. Ograniczanie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa

Przedsięwzięcie C1.1. Dokumentacja zabytków architektury XX wieku województwa mazowieckiego

Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji i dokumentacji dziedzictwa architektury po 1918 r. województwa mazowieckiego oraz wydanie publikacji na ten temat.

Przedsięwzięcie C.1.2. Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa - kontynuacja

Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego.

Przedsięwzięcie C 1.3. Konkurs „Dom w krajobrazie ” - kontynuacja

Celem programu jest stworzenie katalogu projektów architektonicznych współczesnej zabudowy dobrze zharmonizowanej z krajobrazem kulturowym poszczególnych regionów kulturowych województwa mazowieckiego.

Przedsięwzięcie C.1.4. Nasza żywa tradycja - kontynuacja

Głównym celem programu jest ochrona i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji, będącego bazą zasobów tego dziedzictwa.

➤ Cel C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

Przedsięwzięcie C.2.1. Tworzyć system promocji mazowieckiego dziedzictwa w serwisach internetowych

Celem przedsięwzięcia jest skuteczna promocja mniej znanych elementów dziedzictwa w województwie mazowieckim w serwisach internetowych dzięki współpracy z podmiotami o utrwalonej renomie i potwierdzonej skuteczności promocyjnej.

Przedsięwzięcie C.2.2. Mazowieckie konserwacje

Celem przedsięwzięcia jest promocja zabytków dotowanych przez Samorząd Województwa.

Przedsięwzięcie C 2.3. Mazowiecki System Informacji Przestrzennej — Zabytki

Celem przedsięwzięcia jest stworzenie platformy zintegrowanego systemu informacji o zabytkach dla województwa mazowieckiego w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej.

Źródła finansowania programu to: budżet samorządu województwa, budżety samorządów lokalnych, wspólna realizacja przedsięwzięć z innymi podmiotami, dotacje celowe oraz inne źródła.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego przyjęty został Uchwałą nr 22/18 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. W zakresie ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego w Planie zagospodarowania postuluje się następujące działania:

- opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;
- opracowanie kryteriów oceny wartości i wyboru dóbr kultury współczesnej;
- identyfikację wartościowych obiektów i obszarów dóbr kultury współczesnej o charakterze ponadlokalnym oraz ich ochronę poprzez ustalenia w gminnych dokumentach planistycznych (w tym miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- rozszerzenie listy miejsc objętych statusem pomnika historii o obszar Twierdzy Modlin, zespół sakralny z d. opactwem Kanoników Regularnych w Czerwińsku nad Wisłą, śródmiejski układ urbanistyczny Radomia i Siedlec, zespół urbanistyczno-krajobrazowy Ilży oraz układ Szydłowca.
- zachowanie ładu przestrzennego lub jego kreowanie, szczególnie w miejscach o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego poprzez ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi w oparciu o ochronę pola ekspozycji i eksponowanie dominant architektonicznych; kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca, eksponowanie w strukturze przestrzennej ośrodków miejskich i wiejskich najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu (zwłaszcza obszaru Historycznego Centrum Warszawy wpisanego na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO oraz obszarów uznanych za pomnik historii), kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych m.in. poprzez utworzenie parków kulturowych.
- adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych;
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych;
- współpracę międzyregionalną w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej;
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu: Brochów, Brok, Chlewiska, Ciechanów, Czarnolas, Czersk, Czerwińsk nad Wisłą, Góra Kalwaria, Ilża, Kadzidło, Korczew, Kozienice, Liw, Łyse, Maciejowice, Modlin, Myszyniec, Niepokalanów, Opinogóra, Orońsko, Ostrołęka, Otwock, Płock, Przysucha, Pułtusk, Radom, Sanniki, Siedlce, Sierpc, Solec nad Wisłą, Sucha, Sycyna, Szydłowiec, Słężany, Warszawa, Wyszaków, Węgrów, Wyszogród, Zwoleń, Żelazowa Wola, Żyrardów.

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego uchwalona została uchwałą nr 158/13 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 28 października 2013 r. Zamierzeniem strategicznym Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2030 w obszarze kultury i dziedzictwa jest wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia. Głównymi działaniami w obszarze kultury i dziedzictwa są:

- poprawa atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory przyrodnicze (w szczególności w obszarach pasm turystycznych);
- wspieranie rozwoju turystyki kulturowej oraz tworzenia nowych produktów turystycznych;
- ochrona spuścizny kulturowej regionu (materialnej i niematerialnej);
- rozwój systemu obsługi turystów (zaplecza turystycznego i systemu informacji turystycznej);
- rozwój zaplecza instytucjonalnego kultury i digitalizacji zasobów;
- promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej regionu;
- wspieranie edukacji kulturalnej i artystycznej;
- wykorzystywanie ośrodków miejskich do tworzenia i promowania kultury;
- promowanie Warszawy jako europejskiego ośrodka kultury;
- wspieranie inicjatyw gospodarczych w sektorze kreatywnym;
- wspieranie przedsiębiorczości w obszarze kultury.

W ustaleniach dotyczące środowiska przyrodniczego, ochrony krajobrazu i środowiska kulturowego, w zakresie dziedzictwa kulturowego i jego ochrony - wyznaczone zostały następujące główne kierunki działań:

- wyodrębnienie w Planie obszarów „ochrony krajobrazów kulturowych”;
- określenie potencjału rozwojowego związanego z zachowaniem wartościowych elementów środowiska kulturowego (obiektów, struktur przestrzennych, krajobrazów kulturowych) oraz wskazanie przestrzeni mogących pełnić funkcje symboliczne i identyfikacyjne;
- wzmacnianie i eksponowanie funkcji symbolicznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym oraz rewitalizacja i adaptacja historycznych i zabytkowych obiektów głównie na cele kulturowe;
- zachowywanie tradycyjnych wzorców zabudowy;
- ochrona i rewaloryzacja zachowanych obiektów zabytkowych i zespołów ruralistycznych.

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze

Strategia rozwoju województwa mazowieckiego uchwalona została uchwałą nr 72/22 Zarządu Województwa Mazowieckiego z dnia 24 maja 2022 r.

Dokument ten w obszarze „Kultura i Dziedzictwo” zakłada wykorzystanie walorów środowiska

przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia.

Kluczowe znaczenie dla zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń ma ochrona zabytków i obiektów odznaczających się dużą wartością historyczną i kulturową. Konieczna jest ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez wspieranie prac konserwatorskich (w tym restauratorskich, renowacyjnych i rewaloryzacyjnych). W celu utrzymania obiektów zabytkowych i kulturowych w jak najlepszym stanie i zahamowania procesów degradacji należy zwrócić szczególną uwagę na rewitalizację obiektów i obszarów oraz ich adaptację do nowych funkcji, w tym kulturalnych i turystycznych. Istotna jest również inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego. Szczególne wsparcie w tym zakresie powinno dotyczyć zabytków objętych różnymi formami ochrony prawnej, m.in. pomników historii czy parków kulturowych. Niezbędna jest ochrona, pielęgnowanie i promowanie zróżnicowanej spuścizny kulturowej województwa, w tym podnoszenie świadomości kulturowej oraz wspieranie i promocja różnorodności kulturowej (m.in. dziedzictwa kulinarnego).

Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu ostrołęckiego na lata 2022-2025

Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu ostrołęckiego na lata 2022-2025 został przyjęty uchwałą Nr XLVIII/345/2022 Rady Powiatu w Ostrołęce z dnia 25 maja 2022 r. W programie omówione zostały zasoby dziedzictwa kulturowego powiatu, a także zamieszczono wykazy obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną przez wpis do rejestru zabytków województwa mazowieckiego oraz włączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W omawianym programie przyjęto trzy priorytety działania:

I. Ochrona dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu potencjału przyrodniczego.

Zadania:

- Zahamowanie procesu degradacji zabytków i podejmowanie działań poprawiających stan ich zachowania;
- Zwiększenie atrakcyjności zabytków poprzez turystyczne zagospodarowanie walorów przyrodniczych powiatu.

II. Promocja i edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego. Zadania:

- Podwyższenie świadomości wartości dziedzictwa kulturowego;
- Pobudzenie zainteresowania dziedzictwem materialnym i niematerialnym powiatu;
- Wykorzystanie nowych technologii do promocji dziedzictwa kulturowego.

III. Tworzenie systemu wiedzy o zabytkach i dziedzictwie niematerialnym. Zadania:

- Budowanie bazy wiedzy o dziedzictwie kulturowym;
- Korzystanie z technik cyfrowych.

Plan rozwoju lokalnego powiatu ostrołęckiego na lata 2021-2030

Plan rozwoju lokalnego powiatu ostrołęckiego na lata 2021-2030 został przyjęty uchwałą Rady Powiatu w Ostrołęce nr XL/294/2021 z dnia 22 listopada 2021 r.

Przywoływany dokument w niewielkim stopniu odnosi się do problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego powiatu. Wymieniono dwa główne działania mające wpływ na stan zachowania zabytków oraz popularyzację elementów dziedzictwa niematerialnego.

W zakresie ochrony zabytków położonych na terenie powiatu ostrołęckiego wskazano, iż Rada Powiatu Ostrołęckiego przyjęła 20 sierpnia 2018 r. uchwałę Nr XLIX/355/2018 w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze powiatu ostrołęckiego. Zgodnie z tą uchwałą z budżetu Powiatu mogą być udzielane dotacje celowe na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, jeżeli zabytek ten wpisany jest do rejestru zabytków i znajduje się na obszarze powiatu ostrołęckiego, a o udzielenie dotacji może ubiegać się każdy podmiot, będący właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru, albo posiadający taki zabytek w trwałym zarządzie. Zamieszczono także wykaz dotacji udzielonych na podstawie przywołanej uchwały w latach 2018-2021. Drugim polem realizacji zadań z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego jest współpraca Zarządu Powiatu Ostrołęckiego z organizacjami pozarządowymi, przy udziale których realizowane są następujące zadania, podtrzymujące zjawiska z zakresu dziedzictwa niematerialnego:

- „Darcie pierza” w Lelisie - luty,
- „Śladami Kurpiów” w Kadzidle - marzec,
- „Palma Kurpiowska” w Łysych - Niedziela Palmowa,
- Jarmark Kurpiowski w Myszyńcu - maj,
- „Na Łowy” w Czarni - czerwiec, pierwsza niedziela miesiąca,
- „Rajby Kurpiowskie” w Kadzidle - czerwiec, po procesji w Boże Ciało,
- „Wesele Kurpiowskie” w Kadzidle - czerwiec, trzecia niedziela miesiąca,
- „Noc Sobótkowa” w Myszyńcu - czerwiec,
- „Miodobranie Kurpiowskie” w Myszyńcu - sierpień, ostatnia niedziela miesiąca
- „Niedziela Kadzidlańska” w Kadzidle - wrzesień, pierwsza niedziela miesiąca,
- „Kurpiowskie Granie” w Lelisie - listopad,
- „Ginące Zawody” w Kadzidle,
- Zajazd Szlachecki w Troszynie,
- Jarmarki Czerwińskie w Czerwinie,
- "Więcej życia w życiu. Tradycje kulinarne seniorów” - wrzesień/październik gm. Goworowo,
- Tydzień Kultury Kurpiowskiej w Baranowie - lipiec,

- Przegląd kolęd i pastorałek w Baranowie.

4. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

TROSZYN

4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminnym

4.1.1 Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego

Na terenie gminy Troszyn obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy:

- uchwała nr V/30/2002 Rady Gminy Troszyn z dnia 08 października 2002 r. w sprawie miejscowego ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Troszyn.
- uchwała nr XI/82/15 Rady Gminy w Troszynie z dnia 7 grudnia 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek położonych w miejscowości Repki w gminie Troszyn,
- uchwała nr XIII/101/16 Rady Gminy w Troszynie z dnia 16 marca 2016 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek położonych w miejscowościach Chrzczony oraz Rostki w gminie Troszyn,
- uchwała nr XXXV/244/18 Rady Gminy w Troszynie z dnia 16 października 2018 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek położonych w miejscowości Chrzczony w gminie Troszyn,
- uchwała nr V/29/19 Rady Gminy Troszyn z dnia 8 kwietnia 2019 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Zamość w gminie Troszyn – etap I,
- uchwała nr XXIII/169/21 Rady Gminy Troszyn z dnia 15 września 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek położonych w miejscowości Troszyn w gminie Troszyn,
- uchwała nr Rady Gminy Troszyn z dnia 15 września 2021 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla działek położonych w miejscowości Troszyn w gminie Troszyn,
- uchwała nr XXXIV/257/22 z dnia 29 grudnia 2022 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla cmentarza wraz z otoczeniem w miejscowości Troszyn.

W stosunku do obiektów budowlanych i obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, ale ujętych w ewidencji zabytków prawo stanowi, iż pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Organ konserwatorski w postępowaniu prowadzonym na podstawie art. 39 ust. 3 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane wypowiada się w zakresie swojej właściwości na temat przedstawionego projektu

budowlanego i wpływu zamierzenia inwestycyjnego na chronione właściwości obszaru/obiektu, które zakwalifikowały go do ewidencji zabytków, analizując konkretne rozwiązania projektowe. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane, właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytku. Uzgodnienia projektów budowlanych obiektów realizowanych w strefie A pełnej ochrony konserwatorskiej, **w przypadku inwestycji dotyczącej obiektu lub obszaru, który nie jest ujęty w gminnej ewidencji zabytków**, a przepisy planu miejscowego nadal nakładają obowiązek uzyskania uzgodnienia konserwatorskiego, wojewódzki konserwator zabytków może zająć stanowisko w drodze pisma urzędowego na wniosek inwestora, np. wg art. 32 ust 1 pkt 2 ustawy - Prawo budowlane.

4.1.2 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Troszyn

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Troszyn zostało przyjęte uchwałą nr XXX/263/14 Rady Miejskiej w Troszynie z dnia 17 lipca 2014 r. W dokumencie tym ujęto obiekty objęte ochroną konserwatorską oraz będące w ewidencji zabytków.

Na terenie gminy Troszyn istnieje pięć obiektów wpisanych do rejestru zabytków, w tym zespół sakralny z XVI w (5 obiektów) w Kleczkowie. Kolejne 49 zabytków widnieje w gminnej ewidencji zabytków. Ponadto na terenie gminy znajduje się 130 stanowisk archeologicznych sklasyfikowanych w różnych jednostkach chronologiczno-kulturowych.

W studium określono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej tj:

1. Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków - należy dążyć do pełnej rewaloryzacji i odtworzenia obiektów wpisanych do rejestru zabytków, obejmując ochroną także ich otoczenie. Wszelkie działania podejmowane przy zabytkach wymagają realizacji zgodnie z przepisami odrębnymi odnoszącymi się do ochrony zabytków.
2. W odniesieniu do budynków wpisanych do rejestru zabytków oraz znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków proponuje się:
 - zachowanie historycznej formy (bryła, kształt i geometria) z zastosowaniem tradycyjnych materiałów budowlanych,
 - nowa zabudowa realizowana w sąsiedztwie obiektów chronionych nie powinna naruszać ich zabytkowych walorów,
 - odtwarzanie i ochronę detali architektonicznych,
 - utrzymanie bądź odtwarzanie w historycznym kształcie oryginalnej stolarki okiennej i drzwiowej,

- w przypadku konieczności przebicia nowych otworów należy je zharmonizować z zabytkową elewacją budynku,
 - stosowanie kolorystyki i materiałów nawiązujących do tradycyjnych lokalnych rozwiązań.
3. Na terenie gminy zlokalizowane są stanowiska archeologiczne, na obszarze których realizację prac ziemnych należy wykonywać zgodnie z przepisami odrębnymi.
4. Dla obiektów znajdujących się w strefach ochrony konserwatorskiej obowiązują ustalenia określone dla tych stref.
5. W strefie ochrony konserwatorskiej, obejmującej zespół sakralny w Kleczkowie, obowiązują następujące zasady:
- zachowanie historycznego rozplanowania,
 - dachy budynków powinny nawiązywać do historycznych rozwiązań,
 - materiały zewnętrzne budynków oraz ich kolorystyka powinny nawiązywać do historycznych rozwiązań.
6. Szczegółowe granice i zasady zagospodarowania w strefach ochrony konserwatorskiej powinny być określone w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem obowiązujących przepisów odrębnych oraz ogólnych zasad konserwatorskich.

4.1.3 Zarządzenie Wójta Gminy Troszyn w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Troszyn

Zarządzeniem Nr. UG.0050.31.2023 z dnia 15.05.2023 roku w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Troszyn, Wójt Gminy Troszyn przyjął Gminną Ewidencję Zabytków założoną w 2013 roku w trakcie sporządzania Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Troszyn.

Zgodnie z art.22 ust.4 i 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022r. poz.840) Wójt prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Gminna ewidencja zabytków zawiera zabytki nieruchome wpisane do rejestru oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

Gminna Ewidencja Zabytków ma charakter zbioru otwartego i podlegać będzie aktualizacji. Aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków polegać będzie na wyłączeniu lub włączeniu do niej obiektów i obszarów po uprzednim uzyskaniu decyzji Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zmiany w Gminnej Ewidencji Zabytków następować będą zarządzeniem Wójta Gminy Troszyn. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków podlegać będą uzgodnieniom konserwatorskim na etapie postępowania o ustalenie warunków zabudowy i na etapie pozwolenia na budowę lub rozbiórkę.

5. CHARKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROSZYN

5.1. *Zarys historii obszaru gminy Troszyn*

Najstarsze dzieje każdego terenu rekonstruuje się na podstawie źródeł archiwalnych. Należy jednak pamiętać, że stan rozpoznania archeologicznego jest różny na różnych obszarach.

Gmina Troszyn znajduje się na terenie historycznego Mazowsza, którym rządili książęta z linii piastowskiej. W 1526 roku Mazowsze włączono do Korony. Dzieliło się ono wówczas na trzy województwa: plockie, rawskie i mazowieckie. Ostatnie składało się z dziesięciu ziem m. in. łomżyńskiej, w której były cztery powiaty: koleński, łomżyński, ostrołęcki i zambrowski. Podział ten przetrwał do rozbiórów Polski. Tereny po prawej stronie Narwi określa się mianem Kurpi. Rozciąga się tutaj Puszcza Zielona zwana też Kurpiowską. Nie stanowiła ona wyodrębnionej jednostki administracyjnej w formie ziemi bądź powiatu. Główna część terenów puszczańskich wchodziła w skład starostwa łomżyńskiego, które podzielono później na dwa starostwa łomżyńskie i ostrołęckie. Starostwa były własnością księcia mazowieckiego, a potem króla polskiego. Pierwsi osadnicy przybyli w okolice Ostrołęki w XI wieku.

W 1795 roku Mazowsze znalazło się pod zaborem pruskim. W 1807 roku weszło ono w skład Księstwa Warszawskiego, a od 1815 roku należało do Królestwa Polskiego. Następnie w 1919 roku powiat ostrołęcki włączono do województwa białostockiego, a od 1 kwietnia 1939 roku do województwa warszawskiego. W 1975 roku utworzono województwo ostrołęckie.

Pierwsze ślady bytności na terenie współczesnej gminy Troszyn można datować na młodszą epokę kamienną (neolit) trwającą od 4500 do 1700 r. p. n. e. Pierwsze informacje o miejscowości Troszyn pojawiły się w 1046 i 1413 roku, jej nazwa brzmiała Troszyno. W 1443 r. erygowano parafię pw. św. Bartłomieja w Troszynie. Fundatorem był Jan z Opinogóry i Troszyna, sędzia łomżyński, a poświęcenia dokonał biskup plocki Jan Krasieński. W 1444 r. Troszyn należał do rodziny Targońskich. XVI wiek to okres rozkwitu miejscowości Troszyn proboszczami parafii zostają księża wywodzących się z okolicznej szlachty: Jakub Chrostowski i Bartłomiej Troszyński, miejscowość w tym czasie należy do rodu Troszyńskich.

Z ziemi troszyńskiej wywodzi się również Hieronim Kleczkowski, który zasłużył się w wielu bitwach jako dowódca Lisowczyków (lekkiej jazdy konnej stworzonej przez Aleksandra Lisowskiego, złożonej ze szlachty polskiej, kozaków znad Dniepru i Zaporozża). Ziemie Troszyńskie zamieszkiwane były głównie przez szlachtę zaściankową. Współczesną pozostałością po tamtym okresie są przede wszystkim nazwiska, które nadawane były poprzez dodanie odpowiednich końcówek do nazw miejscowości. W XVI wieku Troszyn był niewątpliwie dużą wsią parafialną. Znajdował się tu dwór szlachecki z folwarkiem, a przed powstaniem listopadowym Troszyn był pokaźnym majątkiem. Obecnie szczególną uwagę zwraca bryła kościoła pw. św. Bartłomieja Apostoła zbudowana w latach 1956-1975 z okolicznego kamienia polnego. Współczesny obiekt sakralny stoi w miejscu drewnianego kościoła, spalonego przez

wojska niemieckie w 1944 r. W chwili obecnej gminę Troszyn tworzy 41 miejscowości, w tym między innymi miejscowość Kleczkowo, której powstanie szacowane jest na XIV i XV wiek. W 1429 r. powstał tam drewniany kościół, a wokół niego cmentarz. Kleczkowo w pierwszej połowie XVI w. otrzymało prawa miejskie, ale od 1578 r. znów figurowało w dokumentach jako wieś. Śladem okresu miejskiego jest plac 1 Maja - dawny rynek. Zabytkowym obiektem jest **zespół sakralny z XVI wieku**. Kościół Św. Wawrzyńca jest najstarszym kościołem w powiecie ostrołęckim - powstał w 1518 r. Wybudowano go na wzniesieniu, otoczono murem obronnym oraz fosą. W murze od strony rynku umieszczono neogotycką bramę-dzwonnicę.

Gmina Troszyn w 1867 roku miała obszar 17060 morgów ziemi i liczyła 6342 mieszkańców. W skład gminy wchodziło 17 wsi drobno szlacheckich: Borowce – Mierzejewo, Choromany – Zabiele, Chrostowo, Chrzczony, Dąbek- Podkowa, Dzbenin- Pacha, Kamionowo, Kurpie Szlacheckie, Opęchowo, Przeczki, Rabędy, Repki – Mierzejewo, Rostki, Suchodoł- Siemiątkowo, Wysocarz, Zawady, Żyźniewo, w tym 7 wsi z ludnością mieszaną szlachecką i włościańską : Budne, Janki Młode, Janochy, Kleczkowo, Kurpie Stare, Ojcewo, Zamość – Mierzejewo oraz 6 wsi włościańskich: Aleksandrowo, Grucele, Łączyn, Puchały, Radgoszcz i Trzaski.

Obecnie siedzibą gminy jest miejscowość Troszyn, w której zlokalizowane jest większość instytucji publicznych między innymi: urząd gminy, bank spółdzielczy, szkoły, poczta , biblioteka, centrum kultury. Ze względu na swój dynamiczny rozwój, miejscowość ta stanowi główny ośrodek życia publicznego gminy Troszyn.

5.2 Krajobraz kulturowy gminy Troszyn

Gmina Troszyn jest położona na Nizinie Mazowieckiej, w Kotlinie Kurpiowskiej, w południowo - wschodniej części powiatu ostrołęckiego, który należy do województwa mazowieckiego. Gmina ta pod względem zajmowanego obszaru jest jedną z najmniejszych w powiecie, zajmuje powierzchnię 156, 31 km² (15631 ha), tj. 7, 33 % obszaru powiatu ostrołęckiego.

Dzieje Troszyna nie zostały dogłębnie opisane. Luźne wzmianki na jego temat znaleźć można w różnych opracowaniach, czasopismach oraz źródłach historycznych.

Tereny obecnej gminy Troszyn były zasiedlane już w młodszej epoce kamiennej, neolitu trwającego od 4500 do 1700 lat przed naszą erą, więc około 6000 lat temu., o czym świadczy cmentarzysko w Rostkach, zlokalizowane w lesie około 400 metrów miejscowości. W 1984 i 1985 roku na terenie gminy Troszyn Uniwersytet Warszawski przeprowadził badania w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski, w czasie badań stwierdzono nieliczne stanowiska osadnicze z przełomu między innymi: neolitu i brązu, kultury przeworskiej, z okresu leteńskiego i wpływów rzymskich. Badania wykazały, iż na terenie gminy Troszyn istnieje bardzo dużo stanowisk archeologicznych z różnych epok i różnych okresów dziejów tej ziemi. Na podstawie tych badań stwierdzić można, iż poszczególne grupy ludności

przemieszczały się przez tejsze tereny, poszukując dogodnych warunków do życia. Ich głównym zajęciem było polowanie na grubego zwierza. Dopiero przejście ludności na osadniczy tryb życia spowodowało wykształcenie się większych skupisk ludzkich w formie osad rolniczych i grodów. W ciągu tysięcy lat poszczególne fale ludności pozostawiały po sobie trwałe ślady w postaci obiektów archeologicznych.

Dogodne warunki przyrodnicze sprzyjały osadnictwu na terenie gminy Troszyn, w ciągu tysięcy przebywały tu i odchodziły stąd ludy różnych kultur. W dawnych wiekach okolice dzisiejszego Troszyna porastały potężne bory, a w nich znajdowały się niebezpieczne bagna. Pierwsi osadnicy przybywający na ten teren zamieszkiwali w szałasach i budach, przy których istniały niewielkie poletka uprawne. W okresie średniowiecza powstawały na tych terenach grody obronne otoczone fosami. Graniczące z Prusami, Jaćwieżą i Litwą tereny północno-wschodniego Mazowsza padały często łupem najeźdźców, którzy mordowali mężczyzn a kobiety i dzieci uprowadzali w niewolę. Niszczycielskie najazdy pogan trwały kilka wieków. Osady zlokalizowane na obecnym terenie gminy Troszyn opustoszały. Na wyludnione tereny Książęta Mazowieccy sprowadzili osadników z odległych stron Mazowsza, przeważnie była to drobna szlachta. W ten sposób z biegiem lat w okolicach Troszyna powstała sieć osad szlacheckich, między innymi miejscowość Kleczkowo. Jedną z pierwszych informacji o tej wsi, będącej gniazdem rodu szlacheckiego Kleczkowskich herbu Trzaska pojawiła się w 1422 roku. W 1429 roku powstał pierwszy kościół p.w. Św. Wawrzyńca ufundowany przez dziedzica Kleczkowa - Sobiesława Kleczkowskiego. Drugi kościół zbudowany został w latach 1512-1518. Kościół ten został zlokalizowany na cmentarzu, otoczony był resztkami obronnego muru. Do kościoła prowadziła przez most i bramę. Poniżej przedstawiono Kościół p.w. św. Wawrzyńca w Kleczkowie będący zabytkiem.

W XVI wieku Kleczkowo otrzymało prawa miejskie, jednak brak warunków miastotwórczych spowodował, iż lokalizacja się nie udała. Uzyskanie statutu miasta przez tę niewielką osadę mazowiecką świadczyło o roli jako odgrywało w okolicy oraz o wpływowych osobach związanych z miejscowością i okolicą. W 1783 roku Kleczkowo było nadal niewielką osadą kościelną. Znajdowała się tu szkoła parafialna, która mieściła się w domu proboszcza. W 1806 roku proboszcz parafii w Kleczkowie pobudował szkołę. W 1854 roku szkoła ta, została zlikwidowana.

Nazwa wsi Troszyn została przeniesiona w okolice Ostrołki z Mazowsza Płockiego. Stała się gniazdem rodziny Troszyńskich herbu Rogala. Przez pokolenia dobra Troszyna zmieniały właścicieli. W 1819 roku właścicielem dóbr troszyńskich był chorąży nurski Jan Zembrzycki, był on opiekunem kościoła w Troszynie. Pochodzący z 1443 roku drewniany kościół w Troszynie ulegał w ciągu kolejnych dziesięcioleci zniszczeniu. Wokół świątyni znajdował się cmentarz ogrodzony kamiennym murem, na którym grzebano zmarłych mieszkańców parafii Troszyn. Kościół ten był kilkakrotnie odbudowywany. W latach 40 XIX wieku Troszyn należał do ziemskiej rodziny Puchałów. Poniżej przedstawiono nagrobek Aleksandra Puchały i Henryka Puchały na cmentarzu parafialnym w Troszynie będący zabytkiem.

Datowanie: 1840-1850 r

W tym czasie na terenie Troszyna istniała szkoła parafialna, na początkowo nauka odbywała się na plebanii, później wystawiono nowy budynek ze składek wiernych.

W 1827 roku Troszyn liczył 29 domów i 258 mieszkańców. W Troszynie znajdował się dwór. Miał on swoją siedzibę w pobliżu dzisiejszej ul. M. Konopnickiej. Na rogu dzisiejszej ul. J. Słowackiego i ul. M. Konopnickiej stały magazyny zamienione na chlewnie, następnie zlokalizowane były czworaki, gdzie

mieszkała służba dworska. W głębi rozpościerał się piękny park, w którym rosło dużo lip, kasztanowców i wiele szlachetnych drzew. Na skraju parku wznosił się duży drewniany dwór, od dworu do kościoła prowadziła piękna aleja, wysadzona po obu stronach dorodnymi krzewami. Aleja zwężała się na mostku łączącym dwa dobrze zagospodarowane stawy. Po prawej stronie ul. J. Słowackiego była sadzawka, dziś w miejscu tym znajduje się sklep, a wcześniej znajdowała się zlewnia mleka.

W 1864 roku nakazem carskim uwłaszczono chłopów, którzy otrzymali na własność ziemię przez nich użytkowaną. Miejsce gdzie pobudowali się chłopci nazwano Troszynem Włościańskim.

Pod koniec XIX wieku dziedzic Troszyna zaczął masowo sprzedawać ziemię, kupowała ją okoliczna szlachta, która zaczęła osiedlać się w Troszynie i tak powstał Troszyn Szlachecki.

Z pochodzącej z końca XVIII wieku mapy województwa mazowieckiego wynika, iż przez Troszyn wiódł szlak komunikacyjny Ostrołęka - Rzekuń – Piski – Łomża. Przez Chrzczony biegł trakt Nowogród – Miastkowo - Grodzisk – Wąsewo. Obie drogi krzyżowały się w Chrzczonach.

W latach 90. XIX wieku Troszyn był siedzibą gminy i parafii, znajdował się tu sąd gminny i stacja pocztowa. W 1892 roku gmina Troszyn zajmowała obszar 17060 mr. i liczyła 6342 mieszkańców. W skład gminy wchodziło 17 wsi drobnoszlacheckich. Na przełomie XIX i XX wieku zbudowano linię kolejową do Białegostoku biegnącą przez tereny gminy Troszyn. W tym czasie ożywiły się okoliczne zaścianki i osady włościańskie. Wśród ludności rolniczej nastąpiło wielkie poruszenie, dał o sobie znać duch przedsiębiorczości i zaradności o czym świadczyło utworzenie kółka rolniczego w Troszynie oraz straży pożarnej.

Upływ czasu, choroby i toczące się na terenie gminy Troszyn bitwy pozostawiły po sobie trwałe ślady w postaci cmentarzy. Najwięcej cmentarzy zachowało się z okresu I Wojny Światowej, między innymi w obrębie Troszyna, Repk i Zapiecznych. Poniżej przedstawiono zdjęcia cmentarzy zlokalizowanych na terenie gminy Troszyn.

Cmentarz z I wojny Światowej w Zapiecznych

Cmentarz z I Wojny Światowej w obrębie miejscowości Repki

Cmentarz z I Wojny Światowej w obrębie miejscowości Troszyn

W ciągu stulecia miejscowe zaścianki i dworki, a tym samym miejscowości zlokalizowane na terenie gminy Troszyn bardzo się zmieniły. Drewniane domy zamienione zostały murowanymi. W niektórych wioskach do dziś zachował się sznurowy układ architektoniczny. Mimo parcelacji dworów na terenie gminy przetrwały okoliczne zaścianki. Do dziś zachowały niepowtarzalny charakter. W miejscowości Borowce – dawniej „Przeczek”, zachował się jeden folwark przekształcony w gospodarstwo rolne. Poniżej przedstawiono zdjęcie dworu z ok. 1870 roku.

W chwili obecnej Gmina Troszyn jest typową gminą wiejską. Współczesna sieć osadnicza gminy Troszyn liczy 41 miejscowości. Większość zamieszkującej tu ludności trudni się głównie pracą na roli i to stanowi podstawowe źródło egzystencji. Poszczególne wsie różnią się od siebie przede wszystkim liczbą zamieszkujących tam osób, strukturą uprawianego obszaru, jak również stopniem koncentracji gospodarstw wiejskich. W większości są to małe wioski liczące po kilkanaście lub kilkadziesiąt gospodarstw rolnych.

Gmina Troszyn jest typową gminą rolniczą z nielicznymi zakładami usługowo-produkcyjnymi oraz 7 kopalniami kruszywa naturalnego. W życiu gospodarczym gminy rolnictwo odgrywa pierwszoplanową rolę.

Ośrodkiem administracyjnym gminy jest miejscowość Troszyn, położona w zachodniej części gminy, z której rozchodzą się drogi prowadzące do wszystkich części gminy. W Troszynie, Chrostowie i Zamościu występuje największa koncentracja ludności. Najniższa gęstość zaludnienia charakteryzuje miejscowości: Chrzczony, Kleczkowo, Sawały, Żmijewek-Mans i Żmijewek-Włociański. Na terenie gminy Troszyn nie ma większych emitorów zanieczyszczeń atmosfery. Nad omawiany teren przedostają się w niewielkim stopniu napływowe zanieczyszczenia.

Gmina Troszyn leży na Wysoczyźnie Ostrołęckiej, pomiędzy doliną dolnej Narwi a doliną Dolnego Bugu. Jest to obszar charakteryzujący się młodą rzeźbą form wypukłych i brakiem jezior. Sporadycznie obserwuje się występowanie zagłębień bezodpływowych. Przez gminę Troszyn przepływa rzeka Ruż, która stanowi cenne przyrodniczo obszary aktywnych biocenoz wodno – łąkowych, bagiennych oraz leśnych, zapewniających równowagę w środowisku. Główny ciąg dolinny – dolina rzeki Ruż, powiązana jest z doliną Narwi, stanowiący element krajowej sieci ekologicznej ECONET PL oraz systemu Natura

2000. Przestrzenny system powiązań przyrodniczych umożliwia migrację i rozprzestrzenianie się gatunków flory i fauny wewnątrz zarówno układu, jak i w najbliższym sąsiedztwie.

Na terenie gminy Troszyn zlokalizowany jest 1 pomnik przyrody ożywionej w postaci Alei Sosnowej I. Pomnik ten został utworzony na mocy Rozporządzenia Nr 38 Wojewody Mazowieckiego z dnia 29 kwietnia 2005r. w sprawie ustanowienia pomnika przyrody „Aleja Sosnowa I”. Położony jest wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 627 na odcinku od granic administracyjnych miasta Ostrołęka, poprzez obszar gminy Rzekuń do miejscowości Grodzisk Wieś w gminie Czerwin. Aleja Sosnowa I zlokalizowana jest na obszarze trzech gmin: Troszyn, Czerwin oraz Rzekuń. Cały pomnik przyrody składa się z 238 sztuk drzew sosny pospolitej (*Pinus silvestris*), z czego 162 sztuki zlokalizowane jest na terenie gminy Troszyn.

Zróżnicowanie krajobrazowe gminy Troszyn, bogactwo i różnorodność fauny i flory, warunki klimatyczne, charakter gospodarki rolnej, zasoby wód oraz brak przemysłu i silnie rozbudowanej sieci dróg mogą stanowić korzystne i atrakcyjne warunki dla turystyki, wypoczynku i rekreacji.

5.2.1 Zabytki nieruchome

Na terenie gminy Troszyn znajduje się wiele zabytkowych obiektów architektury rezydencjonalnej i sakralnej, o dużym znaczeniu historycznym. Jest to głównie zabudowa realizowana od XVI w. do roku XX w., wpisująca się w krajobraz przyrodniczy i kulturowy.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków

Rejestr Zabytków Województwa Mazowieckiego prowadzony jest przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie. Może on przystąpić do procedury wpisu do rejestru zabytków na wniosek strony - właściciela, bądź użytkownika obiektu lub też z urzędu.

W Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Warszawie prowadzone są trzy rejestry zabytków:

1. Rejestr zabytków nieruchomych (księga A).
2. Rejestr zabytków ruchomych (księga B).
3. Rejestr zabytków archeologicznych (księga C).

Na terenie gminy Troszyn znajduje się 9 obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków.

Zespół sakralny w Kleczkowie z XVI w. wraz z otoczeniem w promieniu 100 m, A – 382 z 9.06.1958 r., w skład którego wchodzi:

- kościół rzymskokatolicki, parafialny p.w. św. Wawrzyńca,
- wieża bramna, tzw. wikałówka,
- ogrodzenie murowane,
- dzwonnica – brama murowana,
- cmentarz przykościelny;

Kościół rzymskokatolicki, parafialny p.w. św. Wawrzyńca

Kościół usytuowany jest w centralnej części miejscowości Kleczkowo, otoczony warownym murem z dzwonnica – bramą od północy i wieżą bramną, tzw. wikańką po stronie południowej. Kościół w stylu późnogotyckim, wznoszony w latach 1512 - 1518 (zrekonstruowany w latach 1951-54 po wysadzeniu w powietrze w 1944 r. przez wojska Niemieckie). Pierwotnie wzniesiony na planie bazylikowym z czteroprzęsłowym korpusem i trójprzęsłowym, zamkniętym prosto prezbiterium, przekształcony w 2 połowie XVI w. na pseudohalę z dostawionymi kaplicą i zakrystią, murowany z cegły, oszkarpowany szkarpami uskokowymi, dach wysoki dwuspadowy z dachówki ceramicznej, z wieżyczką na sygnaturkę przy szczycie wschodnim. Prezbiterium nakryte osobnym niższym dachem dwuspadowym, kaplica oraz przybudówka od północy przykryte dachami jednospadowymi stanowiącymi przedłużenie połąci dachu korpusu i prezbiterium, więźba dachowa drewniana krokwiowo-płatwiowa ze stolcami i bocznymi zastrzałami, gwiaździste z żebrzem przewodnim, nawy boczne połączone z główną ostrołukowymi arkadami. Chór muzyczny w zachodnim przęśle nawy głównej na ostrołukowej obniżonej arkadzie, z drewnianym belkowanym stropem, szczyty osłonięte schodkowymi attykami ze sterczynami, wszystkie otwory zamknięte łukiem pełnym, okna ostrołukowe, rozglifowane dwustronnie, wrota umieszczone w portalu uskokowym. Fasada ujęta po bokach ukośnie ustawionymi szkarpami z ostrołukowym uskokowym portalem, nad którym znajduje się duże ostrołukowe okno, poniżej okna po bokach półkoliście zakończone, bliźniane, tynkowane blendy.

Na zewnątrz wszystkie naroża, ściany naw i prezbiterium opięte są uskokowymi szkarpami, ściany ujęte w narożach i podzielone dwuskokowymi szerokimi przyporami, zwieńczone tynkowanymi pasami, górny pas z gzymsem i ceglanym fryzem (w bocznych ścianach korpusu pas dolny wyznacza pierwotną ich wysokość).

We wnętrzu kościoła umieszczony jest obraz Chrztu Chrystusa z 1 połowa XX w., późnogotycka rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem z XV/XVI w. oraz krucyfiks barokowy z końca XVII w.

Wieża bramna, tzw. wikarówka,

- wieża bramna późnogotycka,
- murowana z cegły, dwukondygnacyjna,
- rzut osiowo – symetryczny na planie zbliżonym do kwadratu z bocznymi prostokątnymi przybudówkami,
- dach dwuspadowy o konstrukcji drewnianej, kryty dachówką ceramiczną,
- sklepienie bramy kolebkowe z cegły,
- strop drewniany na belkach drewnianych,
- w przyziemiu brama łukowo sklepiona bez obramienia,
- na piętrze okno kwadratowe umieszczone w blendzie przesklepionej łukowo,
- ściany zamknięte dookołnym fryzem i gzymsem,
- szczyty z blendami, zdobione sterczynami,
- otwór bramny i płycina z otworem okiennym w mieszkalnej kondygnacji wieży zamknięte łukiem pełnym,
- części boczne wikarówki niższe nakryte osobnymi daszkami dwuspadowymi,
- w przybudówce zachodniej znajdują się strome ceglane schody prowadzące na piętro,
- przybudówka wschodnia nie zawiera żadnych pomieszczeń w parterze,
- na piętrze dwa pomieszczenia mieszkalne usytuowane amfiladowo.

Ogrodzenie murowane w zespole kościoła rzymskokatolickiego, parafialnego p.w. Św. Wawrzyńca

- murowany z cegły o narysie wzdłużnego ośmioboku,
- wsparty od strony zewnętrznej uskokowymi szkarpami uskokowymi,
- zwieńczony w górnej części ceglanym fryzem,
- nakryty ukośnie pochylonym do wnętrza daszkiem,
- od strony wewnętrznej na całej długości muru arkadowe wnęki z małymi prostokątnymi strzelnicami.

Dzwonnica

- zbudowana z polnych kamieni granitowych i cegły, dwukondygnacyjna,
- rzut osiowo – symetryczny na planie kwadratu z bocznymi prostokątnymi parterowymi przybudówkami,
- dach dwuspadowy o konstrukcji drewnianej, kryty dachówką ceramiczną,
- szczyt zwieńczony ażurowym krzyżem,
- przybudówki boczne rozwiązane symetrycznie, kryte dachami pulpitowymi,
- w drugiej kondygnacji dzwonnica,
- strop drewniany na belkach drewnianych,
- w przyziemiu brama ostrołukowa w prostym obramieniu z cegły,
- na piętrze podwójne otwory ostrołukowe komory dzwonowej w obramieniu z cegły,
- naroża wieży obramowane cegłą,
- do poziomu gzymsu dachowego w elewacji sześć pasów z cegły,
- nad komorą dzwonową trójkątny szczyt z obramieniem w formie ceglanego fryzu z dwoma poziomymi pasami z cegły i ceglanym krzyżem,
- naroża przybudówek bocznych obramione cegłą, z fryzem pod dachem pulpitowym z cegły rozwiązany identycznie jak szczyt wieży, z małym okienkiem ostrołukowym w obramieniu z cegły,
- brama ażurowa stalowa kuta,
- drzwi do przybudówek drewniane okute blachą i listwowymi okuciami łuskowymi ze zwieńczeniem w postaci krzyża,
- w szczycie bramy kamień granitowy.

Cmentarz przykościelny

- cmentarz położony w centrum wsi, wokół kościoła,
- rozmieszczony na planie ośmioboku,
- otoczony zrekonstruowanym murem obronnym, z bramą główną z dzwonnica umieszczoną w północnej części muru,
- elementy napowierzchniowe cmentarza zatarte,
- fragment piaskowcowej płyty nagrobnej Białobrzeskich nie zachował się,
- brak starodrzewu.

Zespół sakralny w Kleczkowie jest sukcesywnie remontowany. Dach świątyni, „wikarówki” i dzwonnicy został pokryty ceramiczną dachówką. Dzięki temu budowle te zyskały piękniejszy wygląd i nie będą ulegały niszczeniu. Wykonano nowe nagłośnienie kościoła i nową instalację elektryczną.

Odnowione zostały zabytkowe drzwi wejściowe w trakcie remontu dokonano również wymiany ogrzewania. W 2015 i 2016 roku odnowiono prezbiterium kościoła oraz ściany i sufit. Przeprowadzono remont organów. Do kościoła został wykonany ręcznie robiony żyrandol oraz wymieniono instalację elektryczną w "wikarówce" i dzwonnicy.

Kaplica cmentarna w zespole cmentarza parafialnego, A – 249 z 30.01.1986 r.:

Kaplica murowana z kamienia polnego i cegły, na planie ośmioboku, bez wewnętrznych podziałów, jednokondygnacyjna, wieżba dachowa drewniana, krokwiowa z mnichem i zastrzałami, wysoki dach ośmiopółciowy, kryty blachą ocynkowaną. W szczycie dachu ośmioboczna wieżyczka, nakryta hełmem ośmiopółciowym, zwieńczony krzyżem kutym z żelaza. Elewacja frontowa, jednoosiowa z otworem drzwiowym, drzwi dwuskrzydłowe, drewniane, obite płaskownikami kutymi z żelaza, w drewnianych futrynach, nad drzwiami wmurowana prostokątna płyta z piaskowca z napisem: ROKU 1856. Elewacje boczne jednoosiowe, z otworami okiennymi prostokątnymi, okna kwaterowe, dwudzielne, w drewnianych futrynach, narożniki boniowane cegłą. W ścianie tylnej prostokątna tablica marmurowa z inskrypcją: LEOPOLD JANISZEWSKI ZMARŁ D. 16 LISTOPADA 1855 ŻYŁ LAT 30,

5.2.2 Zabytki ruchome

Nagrobek Józefa Łuniewskiego na cmentarzu parafialnym w Kleczkowie, A – 249 z 30.01.1986 r

Datowanie: 1904 r.

Nagrobek Aleksandra Puchały i Henryka Puchały na cmentarzu parafialnym w Troszynie, A – 237
z 30.01.1986 r.

Datowanie: 1840-1850 r

Sześć rzeźb i jeden ornat stanowiące wyposażenie kościoła parafialnym w Kleczkowie, B – 206
z 09.01.1985 r.

1. Rzeźba – Madonna z Dzieciątkiem, XV/XVI w., gotyk, drewno, polichromowana, wys. 133 cm .

Poniżej przedstawiono zdjęcia rzeźby.

2. Rzeźba – Jan Chrzciciel, XVII w., barok, drewniana, wys. 144 cm.
3. Rzeźba – Figura kobieca /anioł w pozycji leżącej/, XVII w., barok, drewniana, polichromowana, złocenia, wys. 115 cm.
4. Rzeźba – Zakonnica/ z figurą dziecka u stóp/, XVII w. barok, drewniana, polichromowana, wys. 110 cm.
5. Rzeźba – św. Piotr, XVIII/XIX w. charakter barokowy, drewniana, polichromowana, złocenia, wys. 150 cm.
6. Rzeźba – Krucyfiks, XVII w., barok, drewniany, polichromowany, wys. 130 cm.
7. Ornat – XVIII w. barok, jedwabny, haft- kolumna z motywami florystycznymi,- przewaga zieleni i czerwieni, wys. 105 cm.

W kościele pw. św. Wawrzyńca w Kleczkowie znajduje się tylko rzeźba – Madonny z Dzieciątkiem oraz Krucyfiks , pozostałe obiekty zostały 1990 roku przyjęte do Muzeum Diecezjalnego w Łomży.

5.2.3 Zabytki archeologiczne

Cmentarzysko w Rostkach z okresu wpływów rzymskich, 776/63 z 01.07.1968 r.:

Cmentarzysko położone w lesie, na południowy-wschód od miejscowości Rostki, z grobami ciałopalnymi z II-III w. n.e., posiadającymi na powierzchni bruk i kręgi kamienne. Zachowało się kilka kompletnych kręgów i fragmenty kilkudziesięciu dalszych. Mają one 6-15 m średnicy. Niektóre kręgi wewnątrz są wybrukowane. Tego typu obiekty na Mazowszu, w przeciwieństwie do tych na Pomorzu, są mało popularne, w terenie nieoznakowane i trudne do odnalezienia.

5.3 Obiekty będące w gminnej ewidencji zabytków

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona jest w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiatu i gminy.

Na terenie gminy Troszyn znajduje się 49 obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. Są to głównie drewniane i murowane domy z początku XX w., a także cmentarze, oraz inne obiekty. Pełną listę zabytków wpisanych do gminnej ewidencji przedstawia poniższa tabela.

Tabela r 1. Wykaz zabytków nieruchomych w gminie Troszyn**Źródło: Gminna ewidencja zabytków**

Nr karty	Adres	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
BOROWCE				
1	Borowce	Dwór drewniany	ok. 1870 r.	
CHOROMANY				
2	Choromany 3	Dom murowany	pocz. XX w.	
CHROSTOWO				
3	Chrostowo 6	Dom murowany	1931 r.	
CHRZCZONY				
4	Chrzczony 2	Dom drewniany	pocz. XX w.	
DĄBEK				
5	Dąbek 6	Dom murowany	pocz. XX w.	
6	Dąbek	Krzyż przydrożny	pocz. XX w.	
DZBENIN				
7	Dzbenin 7	Dom drewniany	ok. 1920 r.	
8	Dzbenin 18	Dom drewniany	1920 r.	
9	Dzbenin 22	dom drewniany	1920 r.	
10	Dzbenin 25	dom drewniany	1921 r.	
GRUCELE				
11	Grucele 14	Dom drewniany	ok. 1925 r.	
KAMIONOWO				
12	Kamionowo 13	Dom drewniany	1933 r.	
KLECZKOWO				
13	Ul. Bielawska 1	Kościół rzymskokatolicki, parafialny p.w. św. Wawrzyńca -murowany	1512 - 1518, przebudowany w II poł. XVIw.	A-382 z 9.06.1958 r
14	Ul. Bielawska 1	Wieża bramna - tzw. wikarówka w zespole kościoła rzymskokatolickiego, parafialnego p.w. św. Wawrzyńca - murowana	1550 r.	A-382z 9.06.1958 r.
15	Ul. Bielawska 1	Ogrodzenie murowane w zespole kościoła	II poł. XVI w., uzupełniony w	A-382 z 9.06.1958 r.
		rzymskokatolickiego, parafialnego p.w. św. Wawrzyńca	XIX w., zburzony w 1944 r., rekonstrukcja	

16	Ul. Bielawska 1	Dzwonnica - brama murowana w zespole kościoła rzymskokatolickiego, parafialnego p.w.św. Wawrzyńca	1843 r.	A-382 z 9.06.1958 r.
17	Ul. Bielawska 1	Cmentarz przykościelny	II poł. XVI w.	A-382 z 9.06.1958 r.
18	Kleczkowo	Kaplica cmentarna, murowana w zespole cmentarza parafialnego	1856 r.	A-249 z 30.01.1986 r.
19	Kleczkowo	Cmentarz rzymskokatolicki, parafialny	I poł. XIX w.	
20	Kleczkowo	Nagrobek Józefa Łaniewskiego, na cmentarzu parafialnym	1904 r.	A-249 z 30.01.1986 r.
21	Ul. Korczaka 13	Dom drewniany	pocz. XX w.	
22	Ul. Modrzejewskiej 20	Dom drewniany	pocz. XX w.	
ŁĄTCZYN				
23	Łątczyn	kapliczka murowana	XIX/XX w.	
OPEŁCHOWO				
24	Ul. Mickiewicza 11	Dom drewniany	pocz. XX w.	
RADGOSZCZ				
25	Radgoszcz 1	Dom drewniany	pocz. XX w.	
26	Radgoszcz 9	Dom murowany	lata 20-30-te XX w.	
REPKI				
27	Repki	Cmentarz z I wojny światowej	1914 - 1915 r.	
ROSTKI				
28	Rostki 4	Dom murowany	lata 20-30-te XX w.	
29	Rostki	Cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich		776/63 z 01.07.1968r.
SAWAŁY				
30	Sawały	Dom drewniany	pocz. XX w.	
TROSZYN				
31	Troszyn d. Rabędy	Cmentarz z I wojny światowej	1914 - 1918 r.	
32	Troszyn	Kościół rzymskokatolicki, parafialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła	1956-1975	
33	Troszyn	Nagrobek Aleksandra Puchały i Henryka Puchały, na cmentarzu parafialnym	1840 r. i 1850 r.	A-237 z 30.01.1986 r.
34	Ul. 4 Września 6	Dom drewniany	pocz. XX w.	
35	Ul. 4 Września 12	Dom drewniany	pocz. XX w.	
36	Ul. 4 Września 14	Dom drewniany	pocz. XX w.	
37	Ul. Konopnickiej 2	Dom murowany	1929 r.	
38	Ul. Polna 9	Dom murowany	1928 r.	

39	Ul. Słoneczna 4	Dom drewniany	1932 r.	
40	Ul. Słowackiego	Cmentarz rzymskokatolicki parafialny	II poł. XIX w.	
41	Ul. Słowackiego 10	Cmentarz przykościelny	1902 r.	
42	Ul. Słowackiego	Plebania	kk. 1920 r.	
43	Ul. Słowackiego 7	Dom murowany	1937 r.	
44	Ul. Słowackiego 23	Dom drewniany	1937 r.	
45	Ul. Słowackiego	Figura Matki Boskiej	1907 r.	
46	Ul. Słowackiego	Kaplica przydrożna	koniec XIX w.	
ZAMOŚĆ				
47	Ul. Ogrodowa 21	Dom murowany	1926 r.	
ZAPIECZNE				
48	Zapieczne 16	Dom drewniany	pocz. XX w.	
49	Zapieczne	Cmentarz z I wojny światowej	1914 - 1915 r.	

ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zawartość Gminnej Ewidencji Zabytków w zakresie zabytków archeologicznych odpowiada wykazowi przekazanemu gminie Troszyn przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Zgodnie z ewidencją, na terenie gminy Troszyn stanowiska archeologiczne zarejestrowano w punktach odrębnymi numerami AZP. Tym co najbardziej zagraża bytności stanowisk archeologicznych, są prace ziemne związane realizacją inwestycji budowlanych, z czego najgroźniejszy jest niekontrolowany ruch inwestycyjny. Ochrona stanowisk archeologicznych jest istotna z punktu widzenia zachowania dziedzictwa kulturowego regionu, jednak działania te nie mogą hamować rozwoju gminy.

Na terenie gminy Troszyn zlokalizowanych jest 130 stanowisk archeologicznych. Są to głównie ślady osadnicze, a także osady. Pełną listę stanowisk archeologicznych przedstawia Tabela nr 2.

Tabela nr 2. Stanowiska archeologiczne;

Źródło: Gminna ewidencja zabytków

Lp	AZP	Miejscowość	Nr stan. w miejs.	Nr stan. na ob.	Typ stanowiska
1.	38-73	Łątczyn	1	3	Ślady osadnictwa, osada
2.	38-73	Łątczyn	2	28	Ślady osadnictwa
3.	38-73	Łątczyn	3	29	Osada
4.	38-73	Łątczyn	4	30	Osada
5.	38-73	Łątczyn	5	31	Osada

6.	39-73	Dzbenin	1	32	Osada
7.	39-73	Dzbenin	2	33	Ślady osadnictwa
8.	39-73	Grucele	1	16	Ślady osadnictwa
9.	39-73	Grucele	2	17	Ślady osadnictwa
10.	39-73	Grucele	3	18	Osada
11.	39-73	Grucele	4	19	Osada
12.	39-73	Grucele	5	24	Ślady osadnictwa
13.	39-73	Grucele	6	25	Ślady osadnictwa
14.	39-73	Grucele	7	26	Znalezisko luźne
15.	39-73	Grucele	8	27	Osada
16.	39-73	Grucele	9	28	Ślady osadnictwa
17.	39-73	Grucele	10	29	Ślady osadnictwa
18.	39-73	Grucele	11	30	Ślady osadnictwa
19.	39-73	Janochy	1	20	Ślady osadnictwa
20.	39-73	Janochy	2	21	Osada
21.	39-73	Janochy	3	22	Ślady osadnictwa
22.	39-73	Kurpie Dworskie	1	31	Ślady osadnictwa
23.	39-74	Budnę	1	39	Ślady osadnictwa
24.	39-74	Budnę	2	40	Osada
25.	39-74	Budnę	5	43	Ślady osadnictwa
26.	39-74	Budnę	6	44	Ślady osadnictwa
27.	39-74	Budnę	3	41	ślady osadnictwa
28.	39-74	Budnę	4	42	Osada
29.	39-74	Kleczkowo	1	13	Osada
30.	39-74	Kleczkowo	2	15	Ślady osadnictwa

31.	39-74	Kleczkowo	3	16	Osada
32.	39-74	Kleczkowo	4	17	Ślady osadnictwa
33.	39-74	Kleczkowo	5	18	Osada
34.	39-74	Kleczkowo	6	19	Osada
35.	39-74	Kleczkowo	7	20	Ślady osadnictwa
36.	39-74	Kleczkowo	8	21	Osada
37.	39-74	Opęchowo	1	38	Ślady osadnictwa
38.	39-74	Opęchowo	2	37	Ślady osadnictwa
39.	39-74	Opęchowo	3	35	Ślady osadnictwa
40.	39-74	Opęchowo	4	36	Osada
41.	39-74	Radgoszcz	1	10	Ślady osadnictwa
42.	39-74	Radgoszcz	2	11	Ślady osadnictwa
43.	39-74	Radgoszcz	3	12	Ślady osadnictwa
44.	39-74	Siemiątkowo	1	34	Ślady osadnictwa
45.	39-74	Trzaski	1	14	Osada
46.	39-74	Trzaski	2	22	Ślady osadnictwa
47.	39-74	Trzaski	3	23	Osada
48.	39-74	Trzaski	4	24	Ślady osadnictwa
49.	39-74	Trzaski	5	25	Osada
50.	39-74	Trzaski	6	26	Ślady osadnictwa
51.	39-74	Trzaski	7	27	Osada
52.	39-74	Trzaski	8	28	Ślady osadnictwa
53.	39-74	Trzaski	9	29	Ślady osadnictwa
54.	39-74	Trzaski	10	30	Osada
55.	39-74	Trzaski	11	31	Ślady osadnictwa

56.	39-74	Trzaski	12	32	Ślady osadnictwa
57.	39-74	Trzaski	13	33	Osada
58.	39-74	Żyżniewo	8	8	Ślady osadnictwa
59.	39-74	Żyżniewo	9	9	Osada
60.	39-74	Żyżniewo	1	1	Osada
61.	39-74	Żyżniewo	2	2	Ślady osadnictwa
62.	39-74	Żyżniewo	3	3	Osada
63.	39-74	Żyżniewo	4	4	Ślady osadnictwa
64.	39-74	Żyżniewo	5	5	Osada
65.	39-74	Żyżniewo	6	6	Osada
66.	39-74	Żyżniewo	7	7	Osada
67.	39-75	Kamionowo	1	3	Osada
68.	39-75	Kamionowo	2	4	Ślady osadnictwa
69.	39-75	Radgoszcz	1	1	Ślady osadnictwa
70.	39-75	Radgoszcz	2	2	Ślady osadnictwa
71.	40-72	Zapieczne	5	5	Ślady osadnictwa
72.	40-72	Zapieczne	6	6	Ślady osadnictwa
73.	40-72	Zapieczne	7	7	Ślady osadnictwa
74.	40-72	Zamość	5	15	Ślady osadnictwa
75.	40-73	Choromany	1	28	Osada
76.	40-73	Choromany	2	29	Osada
77.	40-73	Choromany	3	30	Ślady osadnictwa
78.	40-73	Chrostowo	1	1	Cmentarzysko
79.	40-73	Chrostowo	2	2	Osada
80.	40-73	Chrostowo	2	26	Osada

81.	40-73	Chrostowo	3	3	Ślady osadnictwa
82.	40-73	Chrostowo	4	4	Osada
83.	40-73	Chrostowo	5	5	Osada
84.	40-73	Chrostowo	6	6	Osada
85.	40-73	Chrostowo	7	7	Osada
86.	40-73	Chrostowo	8	8	Osada
87.	40-73	Chrostowo	9	44	Osada
88.	40-73	Chrostowo	10	43	Ślady osadnictwa
89.	40-73	Chrostowo	11	42	Ślady osadnictwa
90.	40-73	Chrostowo	11	45	Osada
91.	40-73	Chrostowo		46	Osada
92.	40-73	Chrzczony	1	25	Ślady osadnictwa
93.	40-73	Chrzczony	3	27	Osada
94.	40-73	Chrzczony	4	31	Ślady osadnictwa
95.	40-73	Chrzczony	6	32	Osada
96.	40-73	Chrzczony	6	33	Osada
97.	40-73	Chrzczony	7	34	Osada
98.	40-73	Rabędy	1	17	Ślady osadnictwa
99.	40-73	Rabędy	2	18	Osada
100.	40-73	Rabędy	3	19	Osada
101.	40-73	Rabędy	4	20	Osada
102.	40-73	Rabędy	6	24	Ślady osadnictwa
103.	40-73	Rostki	1	47	Cmentarzysko z kręgami kamiennymi
104.	40-73	Rostki	2	35	Osada
105.	40-73	Rostki	3	36	Osada

106.	40-73	Rostki	4	37	Osada
107.	40-73	Rostki	7	40	Ślady osadnictwa
108.	40-73	Rostki		39	Ślady osadnictwa
109.	40-73	Rostki		41	Ślady osadnictwa
110.	40-73	Troszyn	1	9	Osada
111.	40-73	Troszyn	2	10	Ślady osadnictwa
112.	40-73	Troszyn	3	11	Ślady osadnictwa
113.	40-73	Troszyn	4	12	Ślady osadnictwa
114.	40-73	Troszyn	5	21	Osada
115.	40-73	Troszyn	6	23	Osada
116.	40-73	Troszyn	7	22	Osada
117.	40-73	Zamość	1	13	Ślady osadnictwa
118.	40-73	Zamość	2	14	Ślady osadnictwa
119.	40-73	Zamość	3	15	Ślady osadnictwa
120.	40-73	Zamość	4	16	Osada
121.	40-74	Mieczki-Ziemaki	1	10	Znalezisko luźne
122.	40-74	Mieczki-Ziemaki	2	11	Osada
123.	40-74	Milewo Łosie	1	9	Osada
124.	40-74	Milewo Łosie	2	14	Ślady osadnictwa
125.	40-74	Milewo Wielkie	1	8	Osada
126.	40-74	Milewo Wielkie	2	13	Ślady osadnictwa
127.	40-74	Zawady	1	5	Ślady osadnictwa
128.	40-74	Zawady	2	6	Ślady osadnictwa
129.	40-74	Zawady	3	7	Znalezisko luźne
130.	40-74	Zmijewo-Zagroby	1	12	Ślady osadnictwa

DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest jedną z podstaw kształtowania tożsamości społeczeństwa, społeczności regionalnych i lokalnych oraz jednostek. Przetrawanie dziedzictwa niematerialnego jest warunkiem zachowania zróżnicowania kulturowego, szczególnie we współczesnym, globalizującym się społeczeństwie. Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest jednocześnie tradycyjne, współczesne i żywe – reprezentuje nie tylko odziedziczone tradycje przeszłości, ale także współcześnie, twórczo przekształcane praktyki, w których uczestniczą przedstawiciele różnych grup społecznych i kulturowych. Zjawiska niematerialnego dziedzictwa kulturowego ewoluują w odpowiedzi na zmieniające się otoczenie, stanowią ogniwo łączące teraźniejszość z przeszłością i przyszłością. Dzięki twórczym przekształceniom dziedzictwo niematerialne pozostaje wciąż aktualne dla kultywujących je grup społecznych, dając im poczucie tożsamości i ciągłości w czasie. Tak długo jak w żywych, zmieniających się przejawach dziedzictwa niematerialnego pozostanie ten sam rdzeń znaczeniowy kodujący system wartości danej grupy tak długo przetrwa jej tożsamość.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, mimo iż kruche, jest istotnym czynnikiem w procesie utrzymywania różnorodności kulturowej w obliczu zjawisk takich jak postępująca globalizacja. Zrozumienie niematerialnego dziedzictwa kulturowego rozmaitych społeczności pomaga w prowadzeniu międzykulturowego dialogu i zachęca do wzajemnego poszanowania innych sposobów życia. Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest niekoniecznie piękne, oryginalne czy wyjątkowe. Każdy przejaw tego dziedzictwa jest cenny dla tych, którzy go praktykują i zapewnia im poczucie przynależności do ich wspólnoty. Każde z tych zjawisk ma najwyższą wartość dla kultywującej je społeczności. Dlatego zjawiska z zakresu niematerialnego dziedzictwa kulturowego nie podlegają obiektywnym ocenom i wartościującym porównaniom.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Herb i flaga

Herb i flaga Gminy Troszyn zostały ustanowione uchwałą Nr IV/24/19 Rady Gminy Troszyn z dnia 21 lutego 2019 r. w sprawie Statutu Gminy Troszyn opublikowana w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego z 2019 r. poz. 3579.

Herb Gminy przedstawia na tarczy trójdzielnej (w kształcie odwróconej litery T) w polu 1 czerwonym róg jeleni srebrny, w polu 2 błękitnym dwa miecze strzaskane srebrne (głowami ku sobie), między którymi księżyc złoty, w polu 3 złotym pięć kłosów zielonych w wachlarz.

Rysunek 1. Herb Gminy Troszyn

(załącznik nr 3 do Uchwały Nr IV/24/19 Rady Gminy Troszyn

www.edziennik.mazowieckie.pl)

Barwy Gminy określa jej flaga na płacie prostokątnym składającym się z dwóch poziomych pasów jednakowej szerokości – żółtego i czerwonego, herb gminy umieszczony centralnie. Proporcje flagi 5:8.

Rysunek nr. 2 Flaga Gminy Troszyn

(załącznik nr 4 do Uchwały Nr IV/24/19 Rady Gminy Troszyn

www.edziennik.mazowieckie.pl)

Herb i flagę Gminy Troszyn umieszcza się w pomieszczeniach, na budynkach i przed budynkami stanowiącymi siedziby albo w miejscach obrad organów Gminy. Symbole te mogą być używane w innych

miejscach z okazji uroczystości, świąt i rocznic gminnych, państwowych i regionalnych oraz podczas innych imprez promujących gminę.

Herb oraz flaga mogą być używane wyłącznie w sposób zapewniający im należyta cześć i szacunek oraz prestiż i powagę przewidzianą prawem dla insygniów władzy.

Uroczystości o zasięgu regionalnym

Jedną z większych ogólnodostępnych imprez plenerowych promującą tradycje szlacheckie, jest „Zajazd Szlachecki” połączony z dożynkami gminnymi. Uroczystość ta, pierwszy raz odbył się dnia 25 września 2011 r. przy Centrum Kultury w Troszynie i zaowocowała dużym zainteresowaniem lokalnej społeczności. Odbywa się corocznie od ponad 10 lat i cieszy się ogromnym zainteresowaniem nie tylko mieszkańców gminy ale także powiatu. Stanowił ona zachętę do czynnego odpoczynku mieszkańców, ponadto promuje twórczość i kulturę z wykorzystaniem lokalnych tradycji. Przedstawiciele władz gminnych ubrani w stroje szlacheckie biesiadują wspólnie z gośćmi. Poszczególne sołectwa przygotowują stoiska z tradycyjną żywnością. Na uczestników czeka wiele atrakcji: występy grup artystycznych działających przy instytucji kultury, zespoły muzyczne, zabawy dla dzieci, pokazy tańca szlacheckiego, oraz jazdy konnej. Impreza ta wpływa pozytywnie na poprawę życia mieszkańców gminy zaspokajając ich potrzeby, podnosi także świadomość dziedzictwa kulturowego, wzmocnienia poczucia tożsamości oraz pobudzenia aktywności społecznej i integracji międzypokoleniowej mieszkańców.

"Pierwszy zajazd szlachecki"

"Dziesiąty zajazd szlachecki"

Jednym z corocznych obrzędów na terenie gminy Troszyn jest parafialna procesja Bożego Ciała. W procesji biorą udział ubrane na białe dziewczynki, które sypią kwiaty oraz strażacy z Ochotniczych Straży Pożarnych w strojach galowych. Niesione są chorągwie, baldachim oraz obrazy świętych. Trasa procesji zmienia się corocznie, mieszkańcy poszczególnych ulic przygotowują bogato przystrojone ołtarze.

W Centrum Kultury w Troszynie funkcjonuje Klub Seniora „Pod Wierzbami”, który pielęgnuje tradycje regionalne, poprzez organizowanie między innymi spotkań wigilijnych, występów artystycznych, robienie ozdób świątecznych i palm wielkanocnych oraz wieńców dożynkowych.

Troszyn jest również siedzibą Lokalnej Grupy Działania „Zaścianek Mazowska”, która zrzesza gminy o tradycji szlacheckiej.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY TROSZYN

Analiza szans i zagrożeń

Sporządzona analiza uwzględnia stan dziedzictwa kulturowego oraz uwarunkowania jego ochrony i realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno-gospodarczego. Dokonana analiza ma za zadanie pomóc w określeniu podstawowych priorytetów opracowanego dokumentu.

Analizując stan krajobrazu kulturowego gminy Troszyn rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Tabela nr 3. Analiza SWOT dla terenu gminy Troszyn

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
➤ atrakcyjna lokalizacja terenu gminy, ➤ postrzeganie terenu gminy jako atrakcyjnego produktu turystycznego, ze względu na zabytki, jak też walory przyrodnicze, ➤ uwzględnienie zagadnień dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych i planistycznych gminy, ➤ pozytywne nastawienie władz gminy do zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym, ➤ dofinansowywanie z budżetu gminy prac związanych z remontami obiektów zabytkach, ➤ znaczna aktywność władz gminy w pozyskiwaniu funduszy ze źródeł zewnętrznych, ➤ duży potencjał organizacji pozarządowych prowadzących działalność w kultywowaniu tradycji lokalnej i prowadzeniu opieki nad zabytkami,	➤ pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych, ➤ niewystarczające środki finansowe w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, ➤ niedostateczna świadomość społeczna dotycząca wartości i potrzeby chronienia zasobów kulturowych, ➤ nowa zabudowa w części nie nawiązująca do pierwotnego układu zabudowy (brak harmonii), ➤ przypadki wprowadzania niewłaściwych materiałów do prac konserwatorsko – budowlanych (plastikowa stolarka, blachodachówka, sposób ocieplania ścian).

➤ aktywizacja społeczności lokalnej w podtrzymywaniu tradycji oraz kultywowaniu historii, ➤ posiadanie znacznego zasobu dziedzictwa kulturowego ukazująca przeszłość mieszkańców gminy.	
SZANSE	ZAGROŻENIA
➤ możliwość rewitalizacji zabytków z wykorzystaniem wsparcia finansowego z różnych źródeł krajowych i unijnych, ➤ wzrastająca liczba przeprowadzanych prac remontowo - budowlanych obiektów zabytkowych, ➤ narastający rozwój inicjatyw lokalnych mających na celu troskę o dziedzictwo kulturowe , ➤ stała poprawa jakości środowiska naturalnego, ➤ funkcjonowanie zabytków w kontekście atrakcyjnego środowiska przyrodniczego, ➤ dobra dostępność komunikacyjna terenu gminy.	➤ niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony, konserwacji i rewitalizacji zabytków, ➤ niestabilność i luki legislacyjne zarówno w sferze finansowej, jak też ochrony zasobów kulturowych, ➤ pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych w szczególności architektury drewnianej z połowy XX w., ➤ zanikająca edukacja estetyczna na rzecz praktyczności przy zastosowaniu minimalnych nakładów finansowych ➤ samowolne działania na zabytkach, ➤ powstawanie nowoczesnej zabudowy i nieodpowiednie jej dopasowywanie do występujących w sąsiedztwie obiektów zabytkowych, co w konsekwencji zaburza ład przestrzenny i estetykę.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W założeniach programowych i działaniach programu powinna zostać uwzględniona specyfika gminy wynikająca z jej położenia, przemian społecznych i historii. Wspieranie rozwoju gminy z poszanowaniem dziedzictwa kulturowego powinno być podstawą obecnych i przyszłych

działań, tak aby gmina Troszyn i okolice były miejscem atrakcyjnym i przyjaznym, zarówno dla mieszkańców jak i osób odwiedzających teren gminy.

W toku analizy określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Są to:

Priorytet I

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy

Priorytet II

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Priorytet III

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości lokalnej.

Kierunki działań programu opieki nad zabytkami

Kierunki działań programu opieki nad zabytkami przedstawiono w tabeli numer 4.

Tabela nr. 4

Priorytet I : Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno- gospodarczego gminy	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzeniem do poprawy ich stanu zachowania,	➤ informowanie właścicieli i użytkowników zabytków o źródłach pozyskiwania środków zewnętrznych na renowację zabytków znajdujących się na terenie gminy Troszyn, ➤ zapewnienie właściwego utrzymania grobownictwa wojennego i miejsc pamięci narodowej, w szczególności prowadzenie planowych prac konserwatorskich, ➤ współpraca władz gminy ze związkami wyznaniowymi będącymi właścicielami i zarządcami zabytków sakralnych, umożliwiającą wspieranie ich działań przy podejmowaniu niezbędnych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, ➤ podejmowanie działań w celu uzyskania środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków, ➤ dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach.
Podejmowanie działań związanych z opieką nad zabytkami	➤ wspieranie przedsięwzięć zmierzających do dokumentowania zjawisk i zwyczajów ludowych, ze względu na ich wyjątkową wartość dla budowania tożsamości regionalnej.
Priorytet II : Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
Kierunki działań	Zadania
Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenia uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy	➤ przyjęcie przez Radę Gminy Troszyn gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji, ➤ prowadzenie i bieżąca aktualizacja gminnej ewidencji zabytków gminy Troszyn, ➤ coroczna aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych gminy Troszyn sporządzonego na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych.
Budowanie zintegrowanego	Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji

systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	zabytków w opracowywanych dla terenu gminy dokumentach studialnych dotyczących polityki przestrzennej - np. <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego</i> , w dokumentach mających charakter prawa miejscowego np. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, a ponadto w decyzjach o warunkach zabudowy.
Rozszerzenie zasobu ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	Dążenie do uzupełniania gminnej ewidencji zabytków o obiekty dziedzictwa kulturowego pozostające dotychczas poza ochroną prawną, a także aktualizowanie zasobów tego typu obiektów w oparciu o dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych prac naukowo-badawczych.
Priorytet III : Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości lokalnej.	
Kierunki działań	Zadania
Umożliwienie jak najszerzego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	➤ zamieszczenie na stronie internetowej gminy gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2023-2026, ➤ udostępnienie i systematyczna aktualizacja na stronie internetowej gminy wykazu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (zakładka na stronie internetowej poświęcona zabytkom gminy), ➤ systematyczne zamieszczanie na stronie internetowej gminy informacji dotyczących historii i dziedzictwa kulturowego, ➤ systematyczne aktualizowanie danych dotyczących obiektów zabytkowych w gminnym systemie informacji przestrzennej, ➤ współpraca z organizacjami pozarządowymi w celu opracowywania zasobów i prezentacji dziedzictwa kulturowego gminy.
Opracowanie dokumentacji zasobów dziedzictwa kulturowego gminy oraz monitorowanie ich stanu zachowania	Stale prowadzenie monitoringu i weryfikacji gminnej ewidencji zabytków nieruchomości, z zastosowaniem komputerowej bazy danych.
Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym	➤ organizowanie i wspieranie działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym gminy, ➤ realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem samorządowych instytucji kultury, ➤ popularyzacja dobrych praktyk w zakresie realizacji działań przy obiektach zabytkowych i zagospodarowania obszarów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo, ➤ propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami znajdującymi się na terenie gminy.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Działania gminy Troszyn będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (Centrum Kultury, szkoły, przedszkole oraz bibliotekę szkolną i gminną), Urząd Gminy w ramach zadań

własnych oraz organizacje pozarządowe poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- **prawnych** - wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków;
- **finansowych** obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- **koordynacji** obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, współpraca z sąsiednimi gminami i gminami zrzeszonymi w Lokalnej Grupie Działania „Zaścianek Mazowsza”;
- **społecznych** obejmujących między innymi działania stymulujące w zakresie edukacji, promocji, współdziałanie z organizacjami społecznymi w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego;
- **kontrolnych** obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami. Zgodnie z art. 21 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podstawą sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Ewidencją zostają objęte zespoły i obiekty o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków nieruchomości spoczywa na wójcie gminy (art. 22 ust. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami **prowadzona jest gminna ewidencja zabytków gminy Troszyn**. Ewidencja zabytków prowadzona jest przez Wójta Gminy w formie kart adresowych. Obejmuje ona zabytki nieruchome historyczne oraz karty adresowe stanowisk archeologicznych. Dla zabytków tych na kartach adresowych podawane są następujące informacje: adres, rodzaj zabytku, opis obiektu, chronologia, sposób ochrony oraz dokumentacja fotograficzna.

Aktualizacja i uzupełnianie ewidencji zabytków polega na:

- dokonaniu przeglądu w terenie z częstotliwością raz na cztery lata obiektów figurujących

- w gminnej ewidencji zabytków w celu weryfikacji obiektów pod kątem stanu estetycznego,
- wykonaniu dokumentacji fotograficznej w razie zmiany stanu zachowania obiektu zabytkowego,
 - uzupełnieniu kart adresowych gminnej ewidencji zabytków o uzyskane w trakcie przeglądu dane merytoryczne i dokumentację fotograficzną.

Określenie stanów technicznych obiektów polega na:

- nawiązaniu współpracy z organem nadzoru budowlanego w celu ustalenia stanu technicznego obiektów zinwentaryzowanych w gminnej ewidencji zabytków,
- uwzględnianiu wniosków i opinii w sprawie dalszej kwalifikacji obiektów do gminnej ewidencji zabytków,
- określeniu niezbędnych prac rewitalizacyjnych obiektów i szacunkowej wartości ich przeprowadzenia.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat. Co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba działań edukacyjnych dotyczących dziedzictwa kulturowego gminy, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego skierowanych do mieszkańców i gości itd.

Dodatkowo wymagana będzie charakterystyka opisowa osiągniętych rezultatów, do których niemożliwe jest zastosowanie wskaźników.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązkowym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady, które zawiera Rozdział 7, ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m.in. z następujących źródeł:

1. z budżetu powiatu finansowanie odbywa się w ramach przyznanej dotacji na prace zgodnie z art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 poz.840),
2. z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 poz.840),
3. z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 poz.840),
4. z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 poz.840), w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy;
 - z dotacji unijnych;
 - od fundacji;
 - od osób fizycznych, prawnych, kościelnych.

Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;

- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków

bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz tzw. mecenat, są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane przez między innymi jednostki samorządu terytorialnego.

Obowiązujące programy z zakresu dziedzictwa kulturowego i historycznego:

- wspieranie działań muzealnych
- groby i cmentarze wojenne w kraju
- miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju
- miejsca pamięci narodowej za granicą
- wspieranie archiwów, bibliotek i muzeów poza krajem
- ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
- kultura ludowa i tradycyjna
- badanie polskich strat wojennych
- ochrona zabytków archeologicznych
- ochrona zabytków

Celem programów jest wspieranie działalności:

- w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także prezentacja zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych,
- opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń,
- wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości,
- dążenie do zapewnienia godnego miejsca spoczynku poległym i pomordowanym Polakom oraz troska i opieka nad miejscami pochówku znajdującymi się poza granicami kraju,
- stworzenie możliwości efektywnej ochrony oraz zachowania polskiego dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, przy jednoczesnym popularyzowaniu wiedzy na temat dziedzictwa wytworzonego, zgromadzonego i przechowywanego w Europie oraz innych częściach świata przez organizacje polonijne i emigracyjne,
- wspieranie zjawisk związanych z kulturą ludową i tradycyjną, transformacjami (przekształceniami

- i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania,
- wsparcie działalności instytucji w kwestii badań odnośnie strat wojennych poniesionych w zakresie zbiorów artystycznych,
 - ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych,
 - zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, Delegatura w Ostrołęce

Dotacja realizowana jest ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Mazowiecki. Jest to dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 10, poz. 111, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w budżecie państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne - Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych - obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Środki Funduszu Kościelnego przeznacza się m.in. konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej).

W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony)

oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki).

Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże), ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zdaniem własnym.

ZESPÓŁ SAKRALNY W KLECZKOWIE Z XVI W.

Kościół rzymskokatolicki, parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Kleczkowie

Zabytkowy kościół p.w. św. Wawrzyńca w Kleczkowie wymagał niezwłocznego remontu, przede wszystkim naprawy więźby dachowej oraz wymiany pokrycia dachowego. Ubytki w pokryciu dachowym spowodowały zacieki na ścianach i sklepieniu kościoła. W latach 2011- 2012 dokonano wymiany pokrycia dachowego na budynku świątyni, wieży bramowej tzw. wikarówki oraz dzwonnicy. Prace zostały wykonane ze środków zewnętrznych, budżetu Gminy Troszyn oraz środków własnych parafii.

W 2013 i 2014 roku Gmina Troszyn przyznała dotację na montaż rozdzielni i wykonanie instalacji elektrycznej budynku kościoła p.w. św. Wawrzyńca. W kolejnych latach systematycznie przeprowadzano prace konserwatorskie w budynku kościoła oraz w jego otoczeniu. Odnowione zostały zabytkowe drzwi wejściowe, w trakcie remontu dokonano również wymiany ogrzewania. W 2015 i 2016 roku odnowiono prezbiterium kościoła oraz ściany i sufit. Przeprowadzono remont organów. Do kościoła został wykonany ręcznie robiony żyrandol oraz wymieniono instalację elektryczną w "wikarówce" i dzwonnicy. W chwili obecnej stan zabytków wskazuje się jako bardzo dobry .

Procedury uzyskiwania pozwoleń na prace przy zabytkach:

Prowadzenie prac remontowych lub budowlanych przy obiekcie zabytkowym wymaga szeregu uzgodnień dokonanych między użytkownikiem zabytku, a odpowiednim Urzędem Ochrony Zabytków oraz uzyskania wymaganych prawem pozwoleń i opinii - poprzez wypełnienie i wysłanie właściwego wniosku. Podjęcie działań przy zabytku zwykle jest poprzedzone rozpoznaniem jego dziejów, funkcji, technologii powstania, stanu zachowania, co następuje poprzez wykonywanie odpowiednich badań obiektu tzw. organy ochrony zabytków (Generalny Konserwator Zabytków, Wojewódzki Konserwator Zabytków) mogą prowadzić badania konserwatorskie, tzn. rozpoznanie jego historii, struktury. Właściciel zabytku jest zobowiązany udostępnić go w tym celu, a Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje stosowne pozwolenie na prowadzenie badań. Jeśli obiekt wpisany jest do rejestru zabytków, praktycznie wszystkie prace budowlane przy nim, w tym remontowe, wymagają uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę. Aby uzyskać pozwolenie na budowę należy przedłożyć w odpowiednim urzędzie (organie administracji architektoniczno-budowlanej) m.in. oświadczenie o posiadanym prawie do dysponowania nieruchomością i projekt budowlany, którego forma i zakres określona jest w ustawie. Zatem planując prace przy zabytku zawsze konieczne jest wykonanie projektu budowlanego. Dopiero po uprawomocnieniu się decyzji, można przystąpić do dalszych etapów prowadzenia inwestycji.

Jeśli obiekt wpisany jest do rejestru zabytków lub jest chroniony zapisami zawartymi w planie zagospodarowania przestrzennego, praktycznie wszystkie prace przy nim, w tym remontowe czy modernizacyjne, wymagają uzyskania decyzji o pozwoleniu na budowę od organu administracji architektoniczno-budowlanej. Dodatkowo wymagają wcześniejszego wystąpienia do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o pozwolenie na prowadzenie określonych prac konserwatorskich czy robót

budowlanych, w określonym czasie. Dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, na terenie nie wpisanym do rejestru zabytków, pozwolenie na budowę jest wydawane w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jest to procedura wewnętrzna między urzędami. Niezajęcie stanowiska w terminie 30 dni jest jednoznaczne z akceptacją przedłożonych rozwiązań. Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminną ewidencję prowadzi wójt, burmistrz bądź prezydent miasta w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy. Obejmuje ona wszystkie zabytki nieruchome (tj. nieruchomości) występujące na obszarze danej gminy, zarówno te wpisane do rejestru zabytków, jak i niewpisane do niego, ale znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków lub wyznaczone przez wójta, burmistrza lub prezydenta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Rozbiórka rejestrowego zabytku nieruchomego jest możliwa jedynie po uzyskaniu prawomocnej decyzji o wykreśleniu zabytku z rejestru zabytków, którą może wydać Generalny Konserwator. Przesłanką może być zniszczenie obiektu w stopniu powodującym całkowitą utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Także w przypadku uzyskania nowych ustaleń naukowych, które nie potwierdzają wcześniejszych danych o wartości obiektu, takie skreślenie może mieć miejsce. Na rozbiórkę obiektu wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się pod ochroną konserwatorską, należy uzyskać w odpowiednim Starostwie Powiatowym decyzję o pozwoleniu na rozbiórkę, po uzyskaniu dodatkowych opinii i pozwoleń wydanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków lub Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane w przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tychże obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). W stosunku do obiektów budowlanych oraz obiektów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbudowę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych, ustawa nakłada obowiązek uzyskania pozwolenia od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez wydanie pozwolenia na budowę.

Zapisy ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących: własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych do spółek (aportów). W przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości gminie przysługuje prawo pierwokupu.

Zgodnie z ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje zezwolenia na usunięcie drzew lub krzewów z terenów nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków.

BIBLIOGRAFIA:**Dokumenty:**

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r., poz. 40);
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2023 r. o ochronie zabytków o opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r, poz. 840);
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2019 , poz. 1886);
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz.U. z 2022 r., poz. 503 ze zm.) z aktami wykonawczymi;
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 2351 ze zm.);
6. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t. j. Dz.U. z 2022 r., poz. 2393).

Publikacje:

1. *Mała troszyńska ojczyzna* autor: Jerzy Dziewirski , wydawnictwo: Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe i Muzeum Kultury Kurpiowskiej, data publikacji: 2002r.
2. *Troszyn i okolice* autor: Jan Boguski , 3 publikacja: Ośrodek Doradztwa Edukacyjnego w Ostrołęce data publikacji: 2005r.

Strony internetowe:

1. www.edziennik.mazowieckie.pl
2. www.sejm.gov.pl
3. www.mkidn.gov.pl
4. www.mwkwz.pl
5. www.troszyn.pl
6. www.parafiakleczkowo.pl

SPIS TABEL I RYSUNKÓW**Spis tabel:**

1. Wykaz zabytków nieruchomych w gminie Troszyn;
2. Stanowiska archeologiczne zlokalizowane na terenie gminy Troszyn;
3. Analiza SWOT dla terenu gminy Troszyn;
4. Kierunki działań programu opieki nad zabytkami ;

Spis rysunków:

1. Herb Gminy Troszyn;
2. Flaga Gminy Troszyn;